

EMILIOS
SOLOMOU

---

*DNEVNIK
JEDNE
NEVJERE*

S GRČKOGA PREVELA
Koraljka Crnković

sandorf • adventure

PREDGOVOR

KIKLADSKA CIVILIZACIJA

Početakom 3. tisućljeća prije Krista usred otočja Egejskoga mora došlo je do značajnih civilizacijskih pomaka. Razdoblje je to koje uzimamo kao početak brončanog doba u Grčkoj. Dok je žarište neolitičkog života Grčke bilo u Tesaliji, ono brončanodobno bilo je premješteno južno, drugim riječima, na otoke na kojima su se rodile prve grčke civilizacije.

Egejsko je more dalo ime arheološkoj grani – egejska arheologija – koja proučava brončano doba (oko 3000.–1000. g. pr. Krista) na egejskim otocima i priobalju, području koje nazivamo Egeidom. Ondje su se izmijenile tri brončanodobne civilizacije: 1. kikladska, smještena na istoimenome otočju tijekom ranoga brončanog doba (oko 3000.–2000. g. pr. Krista); 2. Minojska, na Kreti i nekim manjim egejskim otocima u razdoblju srednjega te na samom početku kasnoga brončanog doba (oko 2000.–1450. g. pr. Krista); 3. mikenska, koja obuhvaća razdoblje kasnoga brončanog doba (oko 1600.–1200. g. pr. Krista), izvorno smještena na Peloponezu, Atici i u Beotiji, a poslije se proširila na cijelu Egeidu zauzimajući tako i prostore prijašnjih dviju civilizacija. Kako su to najranije europske civilizacije, Egeidu slobodno možemo nazvati kolijevkom europske civilizacije. Te tri civilizacije pripadaju onom misterioznom razdoblju povijesti Grčke koje je inspiriralo brojne mitove i legende. Jedan od tih mitova dao je ime

Egejskome moru pa tako i egejskoj arheologiji. Riječ je o mitu o atenskom kralju Egeju koji je svog sina Tezeja poslao na Kretu da ubije neman Minotaura.

6 Najranija od triju nabrojanih civilizacija bila je kikladska. Termin je početkom 20. stoljeća uveo grčki arheolog Christos Tsountas, koji je ujedno iskopavao i brojne kikladske arheološke lokalitete. Ta je civilizacija trajala kroz cijelo rano bronačano doba, točnije od oko 3000.–2000. g. pr. Krista. Pripadnici civilizacije živjeli su na vrhuncima brda smještenih uz obale mora. Mjesta na kojima su gradili svoja naselja bila su, stoga, strateški birana za potrebe eventualne obrane od napadača. Neka su čak bila i utvrđena bedomom, npr. najznačajnije sačuvano naselje Kastri na otoku Siroisu. Kako su se stanovnici za svoje preživljavanje morali oslanjati na plovidbu i prekomorsku razmjenu dobara, blizina pogodne luke bila je također presudan čimbenik pri odabiru lokacija za gradnju kikladskih naselja. Ostali važni čimbenici bile su obradive površine, izvori pitke vode te prisutnost sirovina koje su Kikladanima bile nužne za svakodnevni život.

Najvažnija sirovina bio je metal, prvenstveno ruda olova i bakra prisutna na nekim od otoka (npr. Sifnosu i Kitnosu), dok je porijeklo kositra (potrebnog za legiranje s bakrom da bi se dobila bronca) nepoznato. Najveći grčki rudnik olova i bakra bio je na grčkom kopnu, točnije na samome jugu poluotoka Atike. Rudnik se zvao Lavrion i bio je eksploatiran tijekom cijele prapovijesti, a ne samo u kasnije klasično doba grčke povijesti. Kemijske analize nekih metalnih izradevina pronađenih na Kikladima pokazale su da su Kikladani redovito plovili do Lavriona za potrebe opskrbe njegovom rudom.

Druga najvažnija sirovina bio je opsidijan (vulkansko staklo). Zbog svoje tvrdoće i oštih bridova već od paleolitika koristio se za izradu oruđa i oružja. Najvažniji izvor opsidijana u cijeloj Egeidi bio je kikladski otok Melos, pa

nije čudno da se upravo ondje smjestio jedan od najvažnijih brončanodobnih utvrđenih gradova – Filakopi. Nadalje, na većini kikladskih otoka uzgajala se maslina i vinova loza, pa su tako maslinovo ulje i vino bili važni proizvodi već u prapovijesti, a isto tako i tekstil koji se tkao od vune ovaca koje se i dan danas u velikom broju mogu vidjeti na kikladskim otocima. Napredak najvažnijih kikladskih gradova može se pripisati upravo trgovini nabrojanim sirovinama i proizvodima. Naposljetku, treba spomenuti i mramor otoka Naksosa i Parosa koji se vadio od samih početaka nastanjanja otočja. Nastavio se vaditi i u arhaisko i klasično doba, pa su brojne slavne grčke skulpture bile izradene od mramora s tih dvaju otoka.

7

Najslavniji ostaci kikladske civilizacije upravo su mramorne figurine cijena kojih na aukcijama umjetnina doseže i milijune dolara. Budući da su poslužile kao inspiracija mnogim modernim umjetnicima, kao što su Pablo Picasso, Henry Moore ili Constantin Brancusi, te su figurine kikladsku civilizaciju popularizirale i postale njezinim prepoznatljivim simbolom. Figurine veličinom variraju od desetak do stotinu i pedeset centimetara. Izrazito su stilizirane, gotovo apstraktne, pa ne iznenaduje da su ih imitirali moderni umjetnici. Mahom predstavljaju ženske osobe koje često imaju naglašen trbuh ili postporođajne bore, što nam sasvim jasno ukazuje na simboliku ženske plodnosti. Također su naglašene ženske grudi te genitalije. Postoje tumačenja da su ove figurine odražavale vjerovanje u vrhovnu Veliku majku. Shodno tome, društvo ranobrončanodobnih Kiklada okarakteriziralo bi se kao matrijarhalno, baš kao i društvo srednjobrončanodobne minojske Krete gdje također dominiraju prikazi ženskih likova obnaženih grudi i drugih naglašenih ženskih atributa.

Figurine su polagane s pokojnicima kao grobni prilog, i možda su simbolizirale ponovno rođenje nakon smrti. Osim mramornih figurina, u grobnicama su se mogle naći i

mramorne posude najrazličitijih oblika, a ponekad i nakit. Budući da su postale tražena i skupocjena roba, kikladske su se grobnice često pljačkale, a figurine izvadene iz njih su se ilegalno prodavale. Najopsežnija pljačkanja kikladskih lokaliteta dogodila su se na otočiću Kerosu, južno od Naksosa. Trajala su dugi niz godina i nemoguće je procijeniti koliko je dragocjenih kikladskih artefakata otuđeno s otoka. Ta su pljačkanja zaustavljena 1960-ih godina kad na otok stižu arheolozi i započinju sa sustavnim istraživanjima. Predloženo je da je otok u brončano doba služio kao pankikladsko svetište. Aluzija je to na panheldasko svetište klasičnog razdoblja na otoku Delosu, posvećeno bogu Apolonu, a u koje su zavjetne darove donosili stanovnici iz cijele Helade. Velika količina mramornih kikladskih figurina i posuda na Kerosu objašnjena je na sličan način – ovamo su stizali stanovnici svih kikladskih otoka da bi donijeli zavjetne darove božanstvu ili božanstvima koja su nama danas nepoznata.

Da bi se blaga tog otoka zaštitila od daljih vanadalizama, pristup mu je danas zabranjen, zapravo je cijeli otok zaštićena arheološka zona, a arheološka istraživanja traju i dalje. Posljednjih nekoliko godina istraživanjima su obuhvaćeni i otočići Epano i Kato Kufonisi koji leže nasuprot Kerosa. Vjeruje se da su u prapovijesti žitelji tih dvaju otočića, od Kerosa udaljenih svega nekoliko kilometara, sudjelovali u ritualima koji su se održavali na Kerosu, ili bar logistički olakšavali njihovo odvijanje. Danas su Kufonisiji malene turističke oaze, također i baza arheolozima koji tijekom ljetnih iskopavanja svakodnevno plove do Kerosa i natrag. Svakoga se ljeta na Kufonisijima okupi stotinjak arheologa željnih novih arheoloških otkrića na Kerosu. U knjizi koja slijedi opisano je jedno takvo uzbudljivo istraživanje.

Dr. sc. Helena Tomas, izvanredna profesorica,
Odsjek za arheologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu

1

Trajekt, više nalik na ribarski brod koji će se zadržati u luci 9
tek toliko da iskrca i ukrca ono malo putnika, upravo je
stizao. Čula se škripa željeznih lanaca koji su rezali puči-
nu, ostavljajući za sobom zapjenjene valove. Iz njegove
unutrašnjosti je izlazio ugljeni, crni dim, poput vulkana
što riga lavu i prašinu. Visoko u nebo dizao se ugljeni trag,
mrki crni dim što se daleko na horizontu rasplinjuje kao
oblak. Nesnosni smrad – ulje, nafta, jod i morska vlaga –
atmosfera je teška i neizdrživa. Na cementiranoj obali, već
ispucanoj od nevremena i prirodnih nepogoda – dokaz da
na ovom ništavnom svijetu ništa nije vječno – nekolicina
je mještana dočekivala svoje bližnje što dolaze iz Pireja:
izašli su samo lučki radnik, uniformiran, neobrijan, ner-
vozan i mrk zbog neprospavane noći, i pet–šest stranaca,
vjerojatno turista, dezorijentiranih poput lučkih galebova.

Pospanih lica, podbuhlih od neprospavane noći ili ne-
ugodnog položaja na klupama i tvrdim kanapeima, nakon
teškog višesatnog putovanja, putnici su se gurali prema
izlazu. Neka žena pokušava umiriti svoju dječicu što je
gnjave i plaču, jer djeca nemaju toliko strpljenja. Neki sta-
rac u prsluku i sakou, odjeći predebeloj za ovo doba godi-
ne, jedva hoda tegleći za sobom prepune plastične vreće,
gurajući malo jednu, malo drugu.

Svakoga je netko dočekaao. U luci je ostao samo jedan muškarac s koferom u ruci. Činio se izgubljen. Bilo je očito da ne pripada ovom otoku, a nekako nije izgledao niti kao stranac. Obučen je u bijelu lanenu košulju i šlampave hlače, sa slamnatim šeširom na glavi. Ostao je tako stajati na rubu obale, kao nasukani brod što su ga valovi nanijeli na pustu obalu. Izgubljeno se osvrće oko sebe. Očito traži nekog tko bi mu pomogao, možda prihvatio teški kofer, a možda mu je žao što se iskrcao ovdje u ovoj pustoši. Čini se dezorijentiran. Nikako da se makne s mola. Okreće se iza sebe tužno gledajući za brodom koji se već dobrano udaljio od obale. Čudno. Jako čudno. Odjednom mu se učini da je samo lutka koju je netko bacio na ovo mjesto, neki junak iz knjige, što ga je pisac postavio na praznu stranicu, određivši mu da vodi radnju. Na usnama mu se pojavi jedan jedva primjetan gorak osmijeh. To nije moguće. Ne. Nije moguće. On je stvaran, postoji, nije neki izmišljeni lik. Stvaran je kao i svi oni ljudi oko njega. I što onda čeka? Ta ne može tako stajati cijeli dan s koferom u ruci. Konačno odluči maknuti se s mola, skrene desno, prođe pored crvene vjetrenjače i brodogradilišta s plavim, bijelim i crvenim kaićima što tamo čekaju remont, i uputi se prema maloj kućici karakterističnoj za egejsko otočje. Očito poznaje ovaj prostor.

Dva, tri starca sjede u kavani preko puta i čitavo ga vrijeme začudeno gledaju. Svaki su njegov korak, dok im se približavao, pomno motrili. Zaustavi se na nekoliko časaka, pa se ponovno ogleda kao da traži nekoga. Čudno. Nema onoga kojega traži. Ne, to što traži više nije ovdje. Naposljedku odluči što će: okrene se prema starcima naborane kože, lica osušenih od vjetra i pocrnjelih od ljetnoga sunca.

“Oprostite, znate li možda gdje se nalazi pansion *Vjetrenjača*?”

I starci kao da su odjednom živnuli, oči im se zacakle, obuzme ih neka radost. Upravo poput zvijezda što se pojavljuju na obzoru u suton, nakon zalaska sunca, dok se

sunce još ne predaje pa ono malo preostalog sjaja zabljesne po posljednji put.

“Dvista metara gori pa desno”, reče jedan i podigne ruku pokazujući mu nešto između neba i zemlje. Nekog učenog bi njegov prst podsjećao na ispruženi prst kakvog biblijskog proroka, kao da je iskočio iz oslikanog Starog zavjeta. Osušen, koštunjav, izbrazdan venama. Baš poput meteora.

“Hvala”, odgovori stranac i produži.

Živi otočki kosturi nakratko nastave snatriti u svome ništavilu o boljem sutra. Teško da se može reći da više i mogu sanjariti ili barem prisjećati se nekog prijašnjeg života nakon toliko stoljeća. Sve dok jedan od njih, sav u crnom, koji je čitavo vrijeme u čudu promatrao stranca, pomno prateći i ne dižući pogled s njegovih leda, ne živne i prekine letargiju:

“Nego... Ovaj... nije li to onaj arheolog... kako se ono zove... Ma bio je ovdje prije... koliko ono... ma sinit' ću se... bit će dvadeset, trideset... Ma sícate se...”

“Dukas?” kao da se prenuo iz sna, javi se najstariji, osušeni starčić, sav pogrbljen, naslonjen na drveni štap. “Ne, nije. Bit će neko drugo ime...”

“Tako je! Dukas!” potvrdno će čovjek u crnom.

“Ma... ne virujem. Nije tako... Ako ćemo iskreno, ni ne liči na njega. Osim toga, nakon cile one predstave, ne virujem da bi nogom doš'o na naš otok! Čovik je od škola, ima srama. Ne virujem...”

“Ma šta bi ovdje tražija?” oglasi se opet suhonjavi drveni štap. Samo mu je Adamova jabučica poskakivala u grlu, gore-dolje, kao loptica.

Stranac osjeti da su sve oči uprte u njegova leda, kao oštrice noža. “Zaklat će me”, pomisli. Ipak, nastavi putem uzbrdo. Svako toliko zastane da uzme daha. Ipak je u godinama, a i kofer mu je bio težak. Unatoč jutarnjem povjetarcu što mu je propuhivao košulju i poigravao se s

njegovim šeširom, osjećao je kako mu znoj curi niz čelo i vrat. Bio je sav mokar. Gdje je onaj stari on? Bliži mu se šezdeseta. Htio – ne htio, godine se ne vraćaju. Život je učinio svoje. Počne se penjati jednu po jednu stepenicu prema *Vjetrenjači*, poput Don Quijotea, a vjetrenjača se okreće takvom brzinom da ga tu i tamo udari u grudi takvom jačinom da mu zastane dah.

Pogleda nadesno. U daljini ugleda apartmane koje je tražio. Prilazi mu žena, simpatična, privlačna – ne može se poreći – premda nije u cvijetu mladosti, četrdesetak joj je godina. U početku malo suzdržana, no poslije se opusti. Upita ga je li on gospodin kojega očekuje.

12 “Da, ja sam”, odgovori umorno i ona ga odmah povede do njegove sobe.

“Sigurno ste umorni, ostavit ću Vas”, reče.

“Jesam”, odgovori. U tim situacijama ne treba mnogo riječi. Uostalom, o čemu bi razgovaralo dvoje nepoznatih ljudi?

Uspne se uz uske stepenice. Na prvoj stepenici do njegova balkona prekrasna ruža penjačica. Crveno cvijeće ulazi kroz zelene škure. Cvjetovi odišu svježinom, miris im je toliko intenzivan da mu se u trenu učinilo kao da ga guši. Ne. Osjetljiv je na ruže. Kratko se zadrži na stepenicama. Pogladi jedan pupoljak. Već dugo nije osjetio takvu dražest. I odjednom, kao da se prepao, naglo povuče ruku. Prisjetio se svega. Nastavi do svoje sobe, ali miris mu je ostao na prstima poput grijeha za koji nema oprosta.

“One su moj ponos”, reče gazdarica pokazujući ruže. Eto, tako se između dvoje stranica može započeti razgovor: o cvijeću, možda o pticama, prirodi, zvijezdama... Volja i najčvršća vrata otvara. No njezin je pokušaj već u početku naišao na čelična vrata. Stranac nešto promrsi i odmah se zatvori u sebe. Nije bio od mnogo riječi.

Soba mu je bila simpatična, ništa posebno. Tipična otočka soba. Krevet, stol, dvije stolice. Sve u plavim bojama,

bojama mora. A na malenom balkonu – iznenađenje. Netko bi ga nazvao “romantični raj za zaljubljene”. Počivaljka pod još nedozrelom lozom, mala bijela cementirana klopica obijeljena vapnom, naslonjena tik uz prozor, a umjesto stola, kamena ploča, nasadena na visoki cementirani stalak. Uglove su krasile žardinjere s crvenim, ružičastim i bijelim pelargonijama. Čitav spektar boja. Odavde se, preko ostalih kuća, pružao pogled na luku, a ako pogled segne dalje, pred tobom se prostire morska pučina. Beskonačno plavetnilo, zapjenjeni valovi, grebeni i povjetarac. Odmah se zadubi u misli i zagleda se daleko do horizonta... zadržan u beskraj svoje duše, u nekom drugom životu, daleko u prošlosti. Ovdje počinje čovjek i ovdje završava čovjek. *More, ovo je more... more.*

13

“Jeste li već bili ovdje?” odjednom začuje gazdaričin glas koji ga odmah vrati u sadašnjicu. Tek tada je shvatio da se izgubio u mislima, a ona je čitavo vrijeme stajala uz njega. Nevjerojatno je kako nas daleko mogu odvesti misli i kako te poput brzine svjetlosti mogu vratiti u stvarnost. Sve se zbililo u nekoliko časaka, čitav mu je život prošao pred očima poput munje i jednako tako nestao.

“Da, ali prije mnogo godina.”

“Onda poznajete okolicu.”

“Vjerujem da poznajem, da”, odgovori on odsječno gledajući na drugu stranu, pokušavajući prekinuti ovaj nepotrebn razgovor.

“Dobro. Onda Vas ostavljam. Sigurno ste umorni. Uživajte.”

“Hvala”, odgovori on s olakšanjem. *Konačno*, mogao je dodati, ali nije rekao više ništa.

“Ja živim u kući preko puta. Ako bilo što zatrebate, nemojte se ustručavati. Slobodno mi pokucajte”, reče ona. Što bi drugo mogla žena reći mrzovoljnom muškarcu kojemu jedva da i ime zna? Kaže ono što je uobičajeno. Ništa više ni manje.

Umoran je. Jedino za čim je sada žudio bio je krevet i duboki san – beživotno stanje. Ali, umirao je od gladi. Glad je bila jača od umora. Kako bi zaspao gladan? Sišao je do luke. Dok je prolazio uskim uličicama, kroz otvorena vrata širili su se mirisi, pomiješane arome ribe ili mesa nadraživale su mu želudac, ali ga i podsjećale na njegove kronične probleme s čirom. Prode pored kavane i stigne do mora. Nastavi do kraja luke, istočno, držeći se glavne ceste koja vodi do plaže Finikas. Zaustavi se pred starom dvokatnicom, jednom od starih vlastelinskih kuća. Boja fasade se već isprala, drvo je već propalo. Prozori na gornjem katu bili su razbijeni, još su komadi stakla stajala u okvirima. Na pragu je još bilo ostataka bijele boje. Vidjelo se da je kuća odavno napuštena. Nigdje žive duše. Ipak, ništa ga ne košta da ude. Uhvati demonsku glavu zahrdalog zvekira. Pokuca jedanput, dvaput, triput. Tak. Tak. Tak. Ništa. I baš kad se spremao otići, ugleda neku staricu kako žuri prema njemu. Njezino koščato tijelo plesalo je u preširokoj suknji, a ispod marame joj je virila sijeda kosa upletena u pletenicu.

“Tražite nekoga?”

“Šjor... Šjor Anestisa, gostioničara”, odgovori zburnjeno.

“Njega? On je umro ima već deset godina. Lani mu je umrla i žena. Kći im živi u Ateni. A što ga trebate?”

“Nema veze”, odgovori on i nastavi dalje. Nije bio raspoložen za duge razgovore. Pružio je korak kao da ga gone.

Šjor Anestis... Da. Tu u prizemlju bijaše njegova taverna. Ovdje je proveo tri ljeta. Svako jelo bilo je gastronomsko putovanje u staru, gotovo zaboravljenu otočku kuhinju. A preko puta, na brežuljku, samo dva koraka dalje, imao je baraku, stračaru koju su u dva dana pretvorili u prenoćište za studente. U dvorištu su napravili tuš. Odseće do tamo. Skameni se. Tamo gdje je nekada bilo prenoćište, sada je ruševina. Razbacano kamenje. *Ruševine, ruševine, sve su same ruševine.*

I vrt šjor Anestisa, preko puta, gdje je sadio tikvice, balancane i pome, sada bijaše šikara, suha trava i trnovito žbunje, puno magareće balege. Okrene se.

Sjedne u prvu tavernu uz more na koju je naišao. Odbije sva domaća jela koja mu konobar nudi; gade mu se ta ulizivanja, sva ta “*hvala*” i “*gospodine*” kojima su ga naučili. Da je htio gospodstvo, postao bi vojno lice. Pojede nešto na brzaka – kozji sir, *pommes frites*, blitvu, i ode. Sakrije se u *Vjetrenjaču*, kao prognanik. Otočani su ga sve ovo vrijeme promatrali kako se vuče po ulicama u lanenoj bijeloj košulji, kako sjedi u taverni i osvrće se lijevo–desno kao izgubljen. Jasno je da će ga, što god učinio, početi mučiti nešto drugo. Pa i ako im se i izgubi iz vida, oni će i dalje imati osjećaj da se skriva tu negdje, i dalje će vidjeti njegovu bijelu lanenu košulju kako leluja na vjetru.

15

2

- 16 Za sobom zatvara vrata. Čitav svijet ostaje vani. Sve se gasi – ljudski glasovi, cvrčanje cvrčaka, kričanje galebova. Svjetlost, snažna svjetlost lupa po vanjskim zidovima, provlači se kroz gips na terasi, pronalazi put kroz pukotine kako bi prodrla u sobu. Ima osjećaj da je čuje, tiho, jedva čujno, poput morske vode koja svjetluca u daljini. Nestaje u tišini njegove samoće, kao da se utapa u praznini. Jedino što se čulo bijaše škripa škura i uporno zviždukanje vjetra kroz prozorske daske. Onako obučen legne na krevet. Nasred kreveta još je ležao kofer, onako netaknut, kako ga je bacio ujutro. Obično je u svakodnevnom životu uredan, živi u ritmu. To ga je naučila arheologija: točan raspored, urednost, održavanje ritma. Svako odudaranje remetilo mu je program, njegov prirodni život, poput srčane aritmije sa simptomima apneje.

Malo pomalo tonuo je u san, kao da uranja sve dublje i dublje u madrac od oblaka i pahulja. Propadao je u bezdan, tijelo mu je postajalo sve lakše i lakše, kao da nestaje; gubio je svoju tjelesnost i polako je ulazio u prostor nepostojećega, u prvotno stanje embrija. Kažu da kada spavaš živiš nečiji tuđi život. A kad si budan, netko drugi pak sanja tvoj život. Tako negdje neki drugi čovjek u svom snu živi Dukarelisovu noćnu moru.

Spavao je mirno, najmirnije u proteklih šest mjeseci. Probudio se kasno navečer. Već je bila prošla ponoć i izgubio je pojam o vremenu. Poželi ponovno izaći da nešto pojede. Osjećao je snažnu glad. No tek što je promolio glavu, shvatio je da ljudi ne prate njegov ritam života: sve bijaše zatvoreno. Nigdje žive duše. Sva su se mjesta na obali odavno zatvorila. Ne treba niti silaziti u luku da to zaključí, sve bijaše uredno složeno, beživotno... Krene natrag. Na ulici nije bilo više ljudske duše, samo on, poput sjene što tumara okolo kao ukleta. Zapjenjeni valovi su zapljuskivali obalu. Negdje daleko se čuo lavež nekog psa. To ga podsjeti na kostur psa s ogrlicom pronađen u jednom prapovijesnom grobu iz Kikladskog razdoblja. Neobično kamo čovjeka ponekad može odvesti misao, kako se odjednom našao u zaboravljenom vremenu, među natpisima, u prašnjavim sjećanjima. Zapita se da to nije možda taj pas što sad laje u svome grobu. Možda se i on našao u nekoj drugoj epohi, daleko od stvarnoga života?

17

U sobi se konačno posve razbudio, dobro je protrljao oči i zapanjio se na što sličí. Njegova lanena košulja potpuno izgužvana, kosa mu je stršala, raščupana, i njegov je izgled, baš poput svijeta oko njega, bio kaotičan. Dobro da vani nije ni na koga naletio i da nitko nije vidio na što sličí.

Budući da ga trbuh nije prestao podsjećati na glad, sjeti se kako su mu u koferu ostali neki keksi što ih je kupio za put. Keksi su zapravo bili dobra izlika da isprazni kofer i raspakira sve što je ponio sa sobom. Odjeća, knjige, nesesar pun lijekova, čitava ljekarna, debeli dnevnici sa zapisima s iskopavanja, u potpunom kaosu, rastrganih korica, slike i bogznašto je još natrpao unutra. To je trebao učiniti već ujutro, pomislio je u trenucima grizodušja, kajuci se zbog svoga nemara. Došlo je vrijeme da daje prednost tim malim beskorisnim stvarima, u nedostatku drugih, važnijih. Osjećao se kao da je izgubljen u nekom labirintu, kao da je beskoristan i nesposoban izaći na kraj s važnim stvarima.

Želio je život dovesti u red kao nekad, no osjećao je da je već kasno i da više ne može ništa učiniti. Jedino što je mogao dovesti u red bile su ove stvari oko njega. Presložio je košulje i objesio dva sakoa. U svojoj pretjeranoj i bezrazložnoj tuzi sve je razbacao. Sve što je mogao složio je u ormar, a ostatak je ostavio za novi dan. Knjige i notese je poredao po komodi, neseser s lijekovima na pod, majice i rublje u ladice, a papuče pod krevet.

18 Ova će soba biti njegov osobni prostor preostala dva, tri, četiri, tko zna koliko tjedana. Bio je to prostor od četiri kvadratna metra, ako ćemo ga nazvati pravim riječima – rupa, ne mnogo veća od groba. Samo što u grobovima mrtvi nemaju takvu raskoš: krevet, stolice, toalet, tuš i cvjetni raj s pogledom na more. Naravno, ovisi kako tko gleda na stvari. On očito nije siguran što bi od toga dvoga izabrao: malenu raskoš na ovome svijetu ili nepomućeni mir u vječnom životu na drugom svijetu.

Da. Nije znao koliko će vremena provesti ovdje. Sobu je unajmio na neodređeno vrijeme. Bilo je neizvjesno koliko će dugo ostati na otoku. S gazdaricom je bio potpuno iskren po pitanju svog boravka. *Koliko budu tražile okolnosti.* Čak i kad bi netko htio dokučiti o čemu se radi, ne bi uspio. Koje okolnosti? Kakvog to posla može imati jedan stranac na pustom otoku poput Kufonisija? Što može tražiti ovdje na mjestu Napuštene luke, kako su lokaciju nazivali u antici? I čemu tolika tajanstvenost oko njegovog boravka?

Izlazi na balkon. Još uvijek ga muči želudac. Uzima kekse i sjeda na klupicu. Neće ga zasititi, ali će zavarati glad. Napuni lulu mirisnim duhanom, zapali je i povuče nekoliko puta. Iz lule izlazi plavičasti dim. Duboko udahne i izdahne. Povjetarac nosi dim. Oko njega se širi aromatični miris višnje. Dugo promatra kako dim nestaje u daljini, dok se posve ne rasprši.

Skutren u tmuni, ima pogled na čitavu pučinu. Mjesec je skoro pun. Nedostaje mu još samo jedan režanj. Gleda

je u nebo: Veliki medvjed se prostire na nebu svjetlosnim godinama daleko od Zemlje. Svake sekunde udaljuje se od nje velikom brzinom. Ima osjećaj da je ta svjetlost koju je vidio tamo gore zapravo svjetlost koja je odatle krenula prije nekoliko tisuća godina. Nije imalo smisla da to mjeri, ljudski mozak i tako to ne može pojmiti, jer sve što se dogodilo, dogodilo se u nekoj beskonačnoj epohi. Svemir je za nas vidljiv i nevidljiv; stvaran i nestvaran. Bezvremensko putovanje između svjetlosti i tame, smrti i rođenja. Na pamet mu dolaze stare uspomene od prije mnogo ljeta, putovanja u mislima. Tada je vjerovao da je vrijeme koje ima pred sobom beskonačno. Nije mogao prihvatiti da će jednom svršiti. I pijesak u pješčanom satu jednom mora isteći. I eto, sad se našao na samo *korak do kraja*... obuzeo ga je njegov pretjerani pesimizam. Rt Kerosa preko puta vidi se potpuno jasno. Kažu da su nekoć ovdje rođeni Apolon i Artemida. Dugo je gledao i konačno, na mjestu gdje se nebo spaja sa zemljom, vidio je veliki ženski idol, žensku figuru što se koketno odmara na egejskim vodama. Domaći tvrde kako za prvog Mjeseca ljetnog solsticija, oko 21. rujna, razgolićuje svoje grudi, nesigurno i bojažljivo, kao da se boji da ne izgubi osjećaj za stvarnost. Ljutio se na sebe što nasjeda na ta seoska praznovjerja i gubi vrijeme misleći na to. Dolje u selu, ljudi su mirno počivali u svojim posteljama, duboko u snovima, daleko od svakodnevnih briga, a on ovdje bdije, sâm u svojim tlapnjama.

Doista, što ga muči? Nema nikakvog scenarija. Život mu nije televizijska sapunica. U stvarnom životu neka nevidljiva ruka piše scenarije za svaki trenutak koji će se dogoditi. Sebe je uvijek smatrao predostrožnim. Uvijek je volio držati uzde u rukama, sam određivati svoju sudbinu. Ali sada je sve izvan njegove moći. Sve što želi je dovesti u red misli i srediti svoj život koji mu u posljednje vrijeme izmiče iz ruku, kao pijesak u klepsidri. On, koji se otkad zna za sebe trsio da objasni prapovijesne tajne i da opiše život u

prapovijesnom dobu, doživio je da više ne može upravljati vlastitim životom niti odgonetnuti njegove tajne. Svaki put kad bi pokušao proniknuti u nj, izgubio bi se u dedalskom labirintu svoga mozga. Naišao bi samo na nekoliko *zašto* što su se sakrili u njemu, i na nekoliko odgovora, no odgovori što ih on sam nudi u svojim iskopavanjima i knjigama, u njemu samom kao da ne postoje. Htio bi samo nakratko pobjeći. Ne nijeće da mu je kroz glavu prošla munjevita misao kako i ne bi bilo loše kad bi se slučajno dogodilo da ostavi kosti ovdje na kraju Egejskoga mora. Dakako, uslijed sudbonosne nesreće, neke iznenadne prirodne smrti. I tko zna, možda bi čak i njega jednoga dana, nakon tisuću godina, u dalekoj budućnosti arheolozi pronašli u nekoj rupi, kako leži pokraj nekog prapovijesnog groba, pa bi morali datirati njegove ostatke. Zna kako bi njegove kosti imale 5730 godina. Njegov bi život dakle dosegnuo neku drugu domenu. Dakako, čini se šaljivo računati da je živio 5730 godina, a osobito da bi dosegnuo 5 milijuna zemaljskih, ili 13,7 svemirskih godina.

Dok je tako sjedio i razmišljao o sebi, kao da mu se duša odvojila od tijela. Odjednom je shvatio da je ta slika u potpunosti suprotnosti od onoga što je pred njim. Možda u njegovo srce ne stanu osjećaji takve vrste i smatra ih slabostima, no svijet u kojemu živi u sebi skriva snagu nevjerojatne ljepote i može pokrenuti i izazvati mnoštvo reakcija na zbivanja tamo vani.

Sjedeći tako u mraku, izgubljen u razmišljanjima, pogladi sijedi brk i počne stvarati svakojake figurice od dima. Žubor mora i svježi morski povjetarac dopirali su do njegova balkona igrajući se s njegovom kosom. Bilo mu je hladno. Osjećao je kako mu hladnoća dopire do kostiju, kao da ga dodiruje neki nevidljivi arhandeo što se slučajno zatekao u blizini. Ogrnuo se dekom što ju je našao u ormaru. Bijaše srpanj, ali ovakve pro hladne noći na moru nisu bile rijetkost.

Ima trenutaka kada svakome padaju na pamet ovakve pesimistične i teške misli kao njemu večeras. Svašta mu se mota po glavi, svakojake čudne misli u mraku i tišini. Razmišlja kad će doći njegov sudnji dan, hoće li ga osjetiti, i kakav je život poslije smrti. Pita se da li je ljudski život istinit ili lažan, i zaključuje da je vjerojatno više lažan nego istinit. Na trenutke ima osjećaj da je i on pomalo lažan, i da su njegov život i ove slike koje mu se sad motaju po glavi prolazni i beznačajni, i da možda uopće nisu njegovi nego nečiji tuđi.

Svjetionik na Otoku galebova svojom svijetlom zrakom davao je znakove brodovima u prolazu. Zvijezde su pomalo blijedjele, a na istoku se polako pojavljivala ružičasta sjena sunca. Nije više mogao držati oči otvorenima. Ušao je u sobu, skinuo odjeću i zavukao se u krevet.